

Τι είναι, τέλος πάντων, το Άρβανο και τα άρβανα;

Γιώργος Μιλτ. Σαλεμής

Η ομιλία στη κεντρική παρουσίαση (Αθήνα, 9 Μαΐου 2015) των *Παράξενων Φτωχών Στρατιωτών-Θαυμαστά στοιχεία της Αρβανίτικης στρατιωτικής παράδοσης των ελληνικών Κοινών* με πρόλογο και μερικές επεξηγήσεις επιπλέον.

Πρόλογος

Οι αρβανιτολόγοι, όταν πραγματεύονται τις λέξεις “Άρβανο” και “Αρβανίτης”, ομοιάζουν με εκείνους τους μουσουλμάνους Αρβανίτες (άλλως και Τουρκαρβανίτες) που γκρέμισε με δόλο ο Χασάν Πασάς από το Παλαμίδι, καθώς είχαν αυτονομηθεί από την Πύλη και επί εννέα χρόνια, μετά τα Ορλοφικά(1770), κατατυραννούσαν τον Μοριά και τον λεηλατούσαν. Ο θρύλος θέλει τους Αρβανίτες αυτούς, καθώς αποχωρούν από την πίσω μεριά του Παλαμηδιού, στον προμαχώνα “Θεμιστοκλής”, να πέφτουν στο γκρεμό και να χάνονται στην παραλία που τη λένε “Αρβανιτιά”. Υπάρχει εκεί μια ξύλινη γέφυρα που ενώνει, πάνω από τον γκρεμό, δύο επάλξεις. Οι Τούρκοι σήκωσαν τη γέφυρα, μέσα στη σκοτεινή νύχτα, και έτσι, οι Τουρκαρβανίτες αυτοί, ακολουθώντας ο ένας τα βήματα του άλλου, έπεφταν στο κενό. Το κακό έγινε ακόμα πιο μεγάλο γιατί ούτε καν το όνομά της δεν χρωστάει -όπως νομίζουν μερικοί- η Αρβανιτιά του Ναυπλίου, στους φοβερούς αυτούς τυράννους των Ελλήνων. Στους *Παράξενους Φτωχούς Στρατιώτες* δημοσιεύεται χάρτης του 15ου αιώνα όπου το σημείο αυτό φαίνεται ήδη κατοικημένο από Αρβανίτες της πρώτης εγκατάστασής τους στον Μοριά. Άλλοι Αρβανίτες βέβαια αυτοί, ορθόδοξοι χριστιανοί, υπερασπιστές και πρόμαχοι της ελευθερίας του Ναυπλίου και όχι τύραννοι.

Έτσι και οι αρβανιτολόγοι μας, βαδίζουν ο ένας στα βήματα του άλλου και “χάνονται” σαν τον στραβό στον Άδη, χωρίς ωστόσο να εξασφαλίζουν την τιμή της επίλυσης του γρίφου του Άρβανου και των αρβάνων. Στο κείμενο που ακολουθεί επιχειρείται η υπέρβαση του αδιεξόδου και μια αναλυτική αξιοποίηση όλων των στοιχείων που μπορούν να μας βοηθήσουν στην κατανόηση της προέλευσης των λέξεων “Άρβανο”, “Άλβανο”, “άρβανα”, “άλβανα” καθώς και “Αρβανίτης”, “Άλβανίτης”, “Άλβανός” κλπ.

I

7 Αυγούστου του 1823. Ο Τούσινας(=Θανάσης) Μπότζαρης, ο Θανάσης Κουτζονίκας και ο Γιάννης Μπαϊραχτάρης, κινάνε να κατασκοπεύσουν το ορδί του Μουσταή Πασά της Σκόδρας που έχει πλακώσει στην περιοχή του Καρπενησιού και έχει στρατοπεδεύσει στο Κεφαλόβρυσσο και στα γύρω.

Όλη την ημέρα γυρνάνε μέσα στο στρατόπεδο χωρίς να τους ενοχλήσει κανείς. Δεν ξεχωρίζουν από τους Καθολικούς ούτε από τους Μουσουλμάνους Αρβανίτες του Πασά και έτσι κανένας δεν αντιλαμβάνεται τον σκοπό τους. Δεν διαφέρουν ούτε στη γλώσσα ούτε στον οπλισμό ούτε στα ρούχα ούτε στο σουλούπι ή την φυσιογνωμία. Φτάνουν μέχρι τα τσαντήρια των πασάδων, βρίσκουν τα κατατόπια και το βράδυ επιστρέφουν.

Στις 8 Αυγούστου, καθώς βραδιάζει, ο Μάρκος μοιράζει το δικό του ορδί. Δίνει στον Ζυγούρη Τζαβέλλα οκτακόσια παλληκάρια και κρατάει αυτός τριακόσια πενήντα. «Θ' ανταμώσουμε στον κάτω κόσμο», τους λέει, χαιρετώντας τους. Ήταν τριάντα τριών χρόνων.

Πλησιάζουν μονά-μονά, στα μουλοχτά, χωρίς να τους πάρουν χαμπάρι τα καραούλια. Σημειώνουμε πως νυχτομαχία διεξήγαγαν μόνο οι Σουλιώτες ενώ οι Τούρκοι μόλις έπεφτε το σκοτάδι σταμάταγαν.

Για να γνωρίζονται μεταξύ τους έχουν σηκωμένα τα μανίκια, έχουν δεμένα τσεμπέρια στα κεφάλια κι έχουν τα σπαθιά στο χέρι. Μιλάνε έντονα, σαν να είναι αγανακτισμένοι για τους μισθούς, αλλά αφού δεν πειράζουν κανέναν, κανένας δεν τους πειράζει. Όταν φτάνουν στην “καρδιά” του στρατοπέδου, ο Μάρκος προστάζει να βαρέσει η τρουμπέτα “γιουρούσι”. Είναι τόσο απρόσμενο το γεγονός που ένας Αρβανίτης του Πασά φωνάζει:

-Χατάς ωρέ χατάς!! (τούρκικη λέξη, λάθος συναγερμός δηλαδή)

και κάποιος του απαντάει:

-Νούκου γιαν χατάς ωρέ, Μάρκο Μπότσαρη γιαν! Έρδε περ τε τι βράρε!!!

Μέσα στο χάος και στον αχό της νυχτερινής μάχης, μαζί με τα προσυμφωνημένα μέτρα που έχουν πάρει, για να γνωρίζονται μεταξύ τους, φωνάζουν σύνθημα και παρασύνθημα:

-Τσίλι γε τι;

-Χέκουρ!

Ποιος είσαι εσύ;

Σίδερο!

Δεν ρωτάνε, πώς σε λένε ούτε από πού είσαι ούτε από πού κατάγεσαι. Ρωτάνε: Τις ει;

Με αυτή τη μέθοδο γράφτηκε και το βιβλίο *Παράξενοι Φτωχοί Στρατιώτες!*

Το βιβλίο εισάγει πολλά καινά δαιμόνια. Τα δύο πιο προκλητικά δαιμόνια είναι, η σημασία της λέξης “άρβανο” και η χρήση της αρβανίτικης διαλέκτου ως κώδικα επικοινωνίας και συντεχνιακή διάλεκτο. Παρά ταύτα, δεν επιχειρηματολογώ εκτενώς πάνω σε αυτά τα δύο ζητήματα γιατί πρώτα πρώτα πιστεύω πως αυτό που κάνει τον Αρβανίτη να είναι, ό, τι είναι, βρίσκεται στις ταυτοποιητικές παραδόσεις: το θυσιαστήριο, το βουλευτήριο και τη σχολή. Εκεί είναι η ουσία, εκεί δίνεται η απάντηση στο “τις εί” και η κουβέντα δεν πρέπει να ξεστρατίσει.

Δεν επιχειρηματολογώ εκτενώς και για έναν ακόμα λόγο. Κρατάω εφεδρείες. Σε αυτόν τον εθνικο-απελευθερωτικό αόρατο πόλεμο- που διεξάγεται με ιδέες, θεωρίες και ιστορικά στοιχεία, πρέπει να κρατάμε εφεδρείες-όπως και σε κάθε άλλο πόλεμο- και να τις διαθέτουμε με σχέδιο κι ανάλογα με την έκβαση της μάχης. Τόσο που πρέπει και όταν πρέπει.

II

Ενώ κάποιιοι πασχίζουν να αποδείξουν πως το ελληνικό έθνος είναι πρόσφατο δημιούργημα τάχα και μάλιστα του κράτους, της “αστικής επανάστασης”, των ξένων φιλελλήνων κτλ, οι ίδιοι μαζί με κάποιους άλλους πασχίζουν να αποδείξουν πως οι “Αλβανοί” είναι αρχαίο έθνος και μάλιστα παλαιότερο του ελληνικού αφού οι “Αλβανοί” ανάγονται στον 11ο αιώνα(!) και οι Έλληνες μόλις στον 19ο(!) Για το “έθνος των Αλβανών”, παραδόξως, δεν υπάρχει φιλολογία για το ποιος το έφτιαξε(!) Προβάλλει σαν προαιώνιο και αναλλοίωτο. Επιπλέον προβάλλει και ως...αυθύπαρκτο(!)...ούτε το κράτος ούτε οι ξένοι ούτε οι αστοί μπορεί να το έφτιαξαν τον 11ο αιώνα...μόνο το DNA...η καταγωγή από τους Πελασγούς...το δολυχοκέφαλο του “αλβανικού” καύκαλου ή...το κοκ-τράσα (=ξεροκέφαλο, κυριολεκτικά “επίπεδο κεφάλι”), που λέμε στα χωριά μας!

Πασχίζουν να βρουν αναφορές στους ιστορικούς του μεσαιώνα και όταν δεν τις βρίσκουν παραποιούν τα στοιχεία ασύστολα και κατά ριπάς. Τα παραποιημένα, τις περισσότερες φορές, στοιχεία τα χρησιμοποιούν όπως χρησιμοποιούμε το μπαρ- κούντ. Κάθε μπαρ-κούντ αντιστοιχεί σε ένα και μόνο προϊόν. Σε μερικά δε προϊόντα ανιχνεύεται η προέλευσή τους μέσω του κωδικού οπότε έχουμε αυτό που λέμε...“ιχνηλασιμότητα του προϊόντος”. Όπου δουν “κωδικό” να μοιάζει ή και να είναι ίδιος, τον κατατάσσουν μαζί με τους άλλους σαν να πρόκειται για το ίδιο σημαίνόμενο. Θεωρούν ότι το μυαλό μας λειτουργεί σαν σκάνερ. Έτσι, καταλήγουμε στη φαιδρότητα, οι ανύπαρκτοι “Αλβανοί” της ανύπαρκτης “Αλβανίας” να ταυτίζονται με τους Αρβανίτες αλλά και με τους “Αλβανούς” του Καυκάσου ή τους “Αλβανούς” της Ιταλίας ή τους “Αλβανούς” της...Σκωτίας(!) Στα ευτράπελα αυτά δεν έχει μικρή ευθύνη η γενίκευση και η απολυτοποίηση-από δικούς μας και ξένους λογίους- της χρήσης του αρχαίου ρητού, «αρχή σοφίας η ονομάτων επίσκεψις». Για να μελετήσουμε όμως τους Αρβανίτες πρέπει το άρθρο “η” να μετατραπεί σε διαζευκτικό “ή”:...αρχή σοφίας ή ονομάτων επίσκεψις;

Την “εμπορευματική” αυτή αντίληψη για το έθνος έρχεται να ενισχύσει μια άλλη παρεμφερής. Είναι η λογική που την ονομάζω “των οίκων Σόθμις και Κρίστις”(!) Όσο πιο παλιό αποδειχτεί πως είναι κάποιο αντικείμενο, τόσο πιο μεγάλη αξία αποκτά, τόσο πιο ακριβά θα πουληθεί(!) Για να μην αμφισβητείται δε ούτε η παλαιότητα ούτε η γνησιότητα του αντικειμένου, απαγορεύεται κάθε επέμβαση σ’ αυτό. Απαγορεύεται ό, τι μπορεί να το κάνει να διαφέρει από το “αρχέτυπο”. Οπότε με μια “απλή” εξέταση -“DNA” ή “άνθρακα 14”- μπορούμε αποδείξουμε ποιος είναι και ποιος δεν είναι γνήσιος Έλληνας, “Αλβανός” ή Τούρκος. Η σύγκριση γίνεται με τους...γνησιότερους (!) των Ελλήνων που είναι οι...Πελασγοί(!)

Έχοντας να ανταγωνιστούν και να αναμετρηθούν με τα αρχαία έθνη και πρώτα απ’ όλα το ελληνικό έθνος, αναγάγουν την ταυτότητά τους στη βιολογική καταγωγή τους. Όσο πιο παλιά είναι η καταγωγή τους, τόσο πιο σπουδαία είναι η ταυτότητά τους, τόσο πιο μεγάλη αξία αποκτούν ανάμεσα στα σημερινά έθνη, τόσο πιο πολλές διεκδικήσεις θεωρούν πως μπορούν να προβάλλουν, χωρίς, ταυτοχρόνως, να χρειάζεται να αποδείξουν κάτι από τη σημερινή τους αξία.

III

Σπουδαία δουλειά πάνω στην αρβανίτικη ονοματολογία, έχουν κάνει πριν από μας για μας, δύο εκ της ηπειρώτικη οικογένεια των Παπαβρανούσηδων. Ο Λεάνδρος Βρανούσης και η σύζυγός του Έρα. Ειδικά η Έρα Βρανούση μας έχει αφήσει μια πλήρως τεκμηριωμένη μελέτη πάνω στις αναφορές των βυζαντινών συγγραφέων στα ονόματα “Αλβανός” και “Αρβανίτης”.

Ας δούμε συγκεκριμένα τα βασικά στοιχεία της μελέτης αυτής.

A. Μιχαήλ Ατταλειάτης. Γράφει το 1080μΧ

α) Η πρώτη αναφορά που κάνει αφορά την περίοδο 1034-1041, στην Κάτω Ιταλία και στη Σικελία. Τότε, “Λατίνοι και Αλβανοί” “πολέμιοι παραλογώτατοι εχρημάτισαν” κατά των Βυζαντινών, λόγω της κακής συμπεριφοράς του Μιχαήλ Δοκειανού, ο οποίος, αντικατέστησε τον ανακληθέντα, από τον αυτοκράτορα Μιχαήλ τον Παφλαγόνα, Γεώργιο Μανιάκη.

β) Η δεύτερη αναφορά γίνεται για την εποχή του Κωνσταντίνου Μονομάχου. Ο Γ. Μανιάκης είχε επιστρέψει στη Σικελία και στην Κάτω Ιταλία επί Μιχαήλ Ε' Καλαφάτη. Εκεί, ο Μανιάκης «εκ της Ιταλικής αρχής επαναστάς μετά των εκείσε συνόντων στρατιωτών, Ρωμαίων και Αλβανών».

γ) Τρίτη, θεωρούμενη, αναφορά γίνεται στον δούκα του Δυρραχίου Νικηφόρο Βασιλάκη. Είμαστε στο 1078-1079. Εκείνος επαναστάτησε και βάδισε κατά της Θεσσαλονίκης. Είχε στρατό μεγάλο και αξιόμαχο που στρατολόγησε από τις εκεί χώρες και αποτελούνταν από διάφορους...« είχε γαρ και Ρωμαίων πολλών στρατιωτικών, Βουλγάρων και Αρβανιτών, και οικείους υπασπιστάς ουκ ολίγους».

Τις πρώτες δύο αναφορές, η Ε.Β., τις απορρίπτει με τα εξής επιχειρήματα:

1) Μέχρι τότε δεν υπάρχει μετανάστευση πληθυσμών από την Ήπειρο και την Ιλλυρία στην Ιταλία και στη Σικελία. Οπότε δεν μπορεί να εννοεί αυτούς όταν λέει ότι οι εκεί πληθυσμοί επαναστάτησαν.

2) Το “Αλβανοί” δεν σημαίνει τίποτα το εθνικό αλλά στη λατινική της εποχής εκείνης σημαίνει “ξένοι”! Ερευνά δε και το ζήτημα του τι είδους ξένοι είναι αυτοί και καταλήγει ότι πρόκειται για Νορμανδούς.

Στην τρίτη περίπτωση, παραδέχεται πως πρόκειται για τους Αρβανίτες που μας ενδιαφέρουν. Εδώ όμως είναι που κάνει και το πρώτο της βήμα στο μοναδικό της λάθος: θεωρεί ότι το “Αρβανίτης” τότε ακόμη δηλώνει εθνική ταυτότητα. Εμείς διαφωνούμε.

B. Η Έρα Βρανούση δεν ασχολείται πολύ με τον Σκυλίτη γιατί θεωρεί ότι επαναλαμβάνει, τον 12ο αιώνα, ακριβώς τη φράση του Ατταλειάτη στην τρίτη του αναφορά. Περνάει στον επόμενο σημαντικό συγγραφέα, τον Γεώργιο Ακροπολίτη (1217-1282μΧ), ο οποίος κάνει λόγο για κάποια αποστασία των “Αλβανιτών”, για “Αλβανικό έθνος”, ενώ αναφέρει πάνω από δώδεκα φορές το “Αρβανον”.

Στις αναλύσεις αυτές της Ε.Β., έχουμε να παρατηρήσουμε τα εξής:

1) Η Ε.Β., τεκμηριώνει επαρκώς ότι...« Η εισαγωγή του όρου “Αλβανοί” προ δήλωσιν των ομωνύμων πληθυσμών της Βαλκανικής οφείλεται εις αρχαιομαθείς και αρχαϊζοντες λογίους, εμφανίζεται δε μόλις από του ΙΔ' αιώνας, ήτοι τρεις αιώνας περίπου αφ' ης ο Ατταλειάτης εμνημόνευσε δια πρώτην φοράν τους πληθυσμούς τούτους υπό το όνομα “Αρβανίται”». Στην κατηγορία αυτή των λογίων συγγραφέων περιλαμβάνεται, προφανώς και ο κυρ-Ιωάννης Καντακουζηνός. Ο γιός τους Μανουήλ, πρώτος Δεσπότης του Μορέως, είναι αυτός που εγκατέστησε τους πρώτους Αρβανίτες στην Πελοπόννησο, παίρνοντας τους από τη Θεσσαλία όπου λιμοκτονούσαν.

---

¹ Διάφορα λεξικά όπως το Λεξικόν Σούδα, το Ετυμολογικόν Μέγα, το Λεξικό Κριαρά, συμφωνούν ότι η πρώτη σημασία της λέξης “έθνος” είναι “πλήθος”. Οπωσδήποτε δε την εποχή των βυζαντινών ιστορικών το “έθνος” δεν είχε τη σημασία που εμείς του δίνουμε σήμερα.

2) Στα πλαίσια αυτά μπορούμε εύκολα να αντιληφθούμε πώς το ρο του Αρβάνου γίνεται λάμδα και ότι αυτό είναι στοιχείο πολύ συνηθισμένο στην ελληνική γλώσσα. Το Αρ-βανο, δηλαδή, και το Αλ-βανο είναι το ίδιο πράγμα. Αντίθετα, η διάκριση είναι σημαντική όταν κάνουμε λόγο για το όνομα επίθετο “Αρβανίτης” και το όνομα ουσιαστικό “Αλβανός”. Η Ε.Β., για όλα αυτά προσκομίζει τα απαραίτητα στοιχεία και ιδιαίτερα τεκμηριώνει ότι το “Αρβανίτης” ή “Αλβανίτης” δείχνει τόπο όπως το Σταγειρίτης, Αβδειρίτης αλλά και όπως θα προσθέταμε εμείς, ο συντοπίτης, ο σκηνίτης, ο μεσχωρίτης, ο ξενομερίτης.

3) Ωστόσο, είναι πρόθυμη να αποδεχτεί ότι όντως υπάρχει “Αλβανικό” έθνος στους Βυζαντινούς χρόνους και μάλιστα δεν κατανοεί όλη τη φασαρία που γίνεται για το τι εννοεί ο Ατταλειάτης και οι λοιποί. Λέει χαρακτηριστικά: «..Είναι γνωστόν ότι εις το πολυεθνικόν κράτος του Βυζαντίου συμπεριλαμβάνοντο και Αλβανοί και πάσης άλλης εθνικότητος πληθυσμοί. Όπως πολλοί άλλοι, “Ιλλυριοί” πχ, πιθανότατα και η **Αλβανικής καταγωγής εξελληνισμένη αριστοκρατία** του θέματος Δυρραχίου ή της περιοχής του Αρβάνου, κατέκτησε δια μέσου των αιώνων κατωτέρας ή ανωτέρας βαθμίδας εις την κρατικήν μηχανήν του Βυζαντίου, εις το στράτευμα, εις την Εκκλησίαν κτλ. Τούτο ουδείς, νομίζω, το ημφεσβήτησεν ή το αμφισβητεί». Να όμως που ήρθε το πλήρωμα του χρόνου και το αμφισβητούν οι *Παράξενοι Φτωχοί Στρατιώτες*.

4) Από το ανωτέρω εδάφιο προκύπτει το πώς εννοεί το έθνος η Ε.Β. Το εννοεί φυλετικά-καταγωγικά. Αυτοί είναι “Αλβανοί”, εξελληνίστηκαν και κατέλαβαν διάφορες θέσεις. Εδώ γίνεται ακόμη ένα βήματα στο μοναδικό λάθος της Έρας. Στην παραδοχή δηλαδή, ότι το “Αλβανικό” έθνος υπάρχει από τα τότε και δεν την απασχολεί ποιος το έφτιαξε, τότε φτιάχτηκε και κυρίως ποια είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του τα οποία μας επιτρέπουν να το ξεχωρίζουμε από τα άλλα έθνη γύρω του.

Γ. Ας αφήσουμε όμως τους άλλους βυζαντινούς συγγραφείς και ας πιαστούμε από την...“ναυαρχίδα” της εποχής, για να γλιτώσουμε. Η “ναυαρχίδα” είναι η *Αλεξιάς* της Άννης Κομνηνής. Είμαστε στον 12ο αιώνα.

«...15.5.1 Ο δε αυτοκράτωρ, επεί προφθάσας αξιόμαχον δύναμιν εν πάσαις ταις κλεισούραις κατέθετο μετ' εκκρίτων ηγεμόνων, πάσαν γε ατραπόν διά των καλούμενων ξυλοκλασιών αύθις τοις Κελτοίς απετάφρευσεν. Είχε μεν γάρ ευθύς ο Αυλών, η Ιεριχώ και τα Κάνινα ανύστακτον φύλακα Μιχαήλ τον Κεκαυμένον, η δε Πέτρουλα Αλέξανδρον τον Καβάσιλαν μετά συμμίκτων πεζών στρατιωτών, άνδρα εκθυμότατον και πολλούς των κατά την Ασίαν Τούρκων κατατροπωσάμενον- την Δεύρην δε Λέων ο Νικερίτης μετά αποχρώσης εφρουρεί δυνάμεως. τω δε γε Ευσταθίω τω Καμύτζη τας περί το Αρβανον ανατεθείκει κλεισούρας. 13.5.2 Ο δε γε Βαϊμόντος εκ πρώτης, ό φασίν, αφετηρίας κατά του Καβασίλα τον αδελφόν αυτού Γίδον και κόμητά τινα Σαρακηνόν καλούμενον και τον Κοντοπαγάνον εξέπεμψεν. **Επεί δε τινα των ομορούντων τω Αρβάνω πολίχνια προέφθασαν τω Βαϊμόντω προσχωρήσαι, οι τούτων έποικοι, τας του Αρβάνου ατραπούς ακριβώς επιστάμενοι, προσελθόντες πάσαν, ως είχε, της Δεύρης την θέσιν εξηγήσαντο και τας λανθανούσας ατραπούς υπέδειξαν...»**

«...4.8.4. Και ως ενόν τους κατ' αυτήν ησφαλίσατο και την της ακροπόλεως φρουράν τοις εκκρίτοις Βενετικοίς των εκείσε αποίκων ανέθετο, την δε γε επίλοιπον πάσαν πόλιν **τω εξ Αρβάνων ορμωμένω κομισκόρη** τα συνοίσοντα, διά γραμμάτων υποθέμενος...»

«...6.7.7. Κακίζουσι δε τινες τον αυτοκράτορα ως μικροψυχήσαντα και τον μετ' αυτού πόλεμον τότε προαρπάσαντα. Ει μη γαρ προ του προσήκοντος καιρού τούτον ανεζήτησεν, ως φασίν, άλλως αν ραδίως κατίσχυσεν αυτού **βαλλομένου απανταχόθεν παρά τε των καλουμένων Αρβανιτών** παρά τε των από Δαλματίας παρά του Βοδινού πεμπομένων...»

Από τα τρία αυτά λίαν διαφωτιστικά παραθέματα συμπεραίνουμε:

1) Έχουμε κάποιους που **καλούνται** “Αρβανίτες”. Τους λένε “Αρβανίτες”.

- 2) Έχουμε κάποιον “κομισκόρτη” ορμόμενο εκ των αρβάνων, άρα τα άρβανα είναι πολλά. Ο Λέανδρος Βρανούσης εισηγείται και η Έρα συμφωνεί πως ο κομισκόρτης είναι βυζαντινός τίτλος και δεν πρόκειται για όνομα. Προφανώς, τα άρβανα είχαν κάποιον βυζαντινό προνοητή όπως και διακόσια χρόνια μετά οι Αρβανίτες είχαν Βενετό προνοητή.
- 3) Έχουμε και το Άρβανον. Το Άρβανον που είναι κοντά στην Δέβρη, πόλη υπαρκτή. Έχει, το Άρβανο, ατραπούς και κοντά του βρίσκονται πολίχνια² και μεγάλοι δρόμοι οι οποίοι έχουν αχρηστευτεί με ξύλινα οδοφράγματα. Οι κάτοικοι αυτών των πολίχνιων προσχώρησαν στον Βούμούντο και του έδωσαν πληροφορίες πως να παρακάμψει μέσω των ατραπών του Αρβάνου τις ξυλοκλασίες, τα ξύλινα οδοφράγματα που του έκοβαν τον δρόμο. Άρα, το Άρβανον είναι πάνω σε ζωτικής σημασία δρόμο και δεν είναι ούτε πόλις, αφού εκεί μόνο η Δέβρη βρίσκεται, ούτε πόλισμα, αφού τα πολίχνια είναι γύρω και κοντά σε αυτό.

Δ. Για να καταλάβουμε περισσότερο τι είναι το Άρβανο ας πάμε στο Χρονικό των Τόκκων. Διακόσια χρόνια μετά(1400 μΧ), στην περιοχή της Ηπείρου πάλι, στη Βαγενητία ή αλλιώς Θεσπρωτία. Κοντά στο Σούλι δηλαδή, και αρκετά μακριά από τη Δέβρη.

Έχουμε δύο εκδοχές του χρονικού, μία από τον Τζουζέπε Σκιρό, Ιταλό βυζαντινολόγο αρβανίτικης καταγωγής και μία από την Ελισάβετ Ζαχαριάδου του Ιονίου Πανεπιστημίου. Πρόκειται για δύο διαφορετικές αριθμήσεις των ευρεθέντων διάσπαρτων σελίδων του χρονικού. Εδώ έχουμε υπόψη την εκδοχή του Σκιρό και μάλιστα ενός τμήματός της όπως αυτό δημοσιεύτηκε το 1965. Εκεί μέσα διαβάζουμε:

«...Τα άλβανα απίστησαν, ο τόπος ανακατώθη,
ο ένας τον άλλον εκούρσευεν, τους δρόμους εκρατούσαν...»

«...το δεσποτάτο εκδουλωθή απέ τους Αλβανίτες...»

«...δύναμην είχαν περισσήν, γνώσιν ουδέ καθόλου,
Επίστευσαν 'ς τα Γιάννενα είναι αρβανιτζέλια...»
(ο Σπάτας και ο Ζενεβέσης)

Οι Γιαννιώτες ζητούν από τον Τόκκον βοήθεια...
« Άγωμε και προσκύνησε τον δούκα τον αφέντη,
αυτού οπού του γράφομεν, αν δύναται, να έλθη
με παρησσίαν φανεράν τα Άλβανα να σκίσει...»

«...Και έσκισε τα Άλβανα και τους Μαζαρακαίους,
και έφτασε στην Παραμυθίαν, 'ς τον Άγιον Δονάτον,
αλλά ουδέν ετόλμησαν ποσώς ομπρός να εξέβουν...»

«...Και το πρωί εσυνάχθησαν τα Άλβανα τα γύρω
να έρχονται να προσκυνούν και εδικοί και ξένοι...»

«...ο τόπος ήταν άπιστος, οι Αλβανίται όλοι

² Έστιν οὖν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ στόματος τοῦ Ἰστρου ἐν δεξιᾷ ἔχοντι τὴν συνεχὴ παραλίαν Ἰστρος πολίχνιον ἐν πεντακοσίοις σταδίοις, Μιλησίων κτίσμα· εἶτα Τόμις, ἕτερον πολίχνιον ἐν διακοσίοις πενήτηκοντα σταδίοις (Στράβων, βιβλίον 7ο, <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:m84GNYhcmV4J:remacle.org/bloodwolf/erudits/strabon/livre76.htm+&cd=5&hl=el&ct=clnk&gl=gr>)

ένας τον άλλον κούρσευεν, χωριά και κατούνες...»

«...Εκείθεν ήτον εύχολα τα Άλβανα να σκίση,
ήτον σιμά το σύνορον, ο Άγιος Δονάτος,
και εβούλει τον καλούτζικα, εύκολα να περάσει...»

Συμπέρασμα: Στη νότια Θεσπρωτία, στον Γλυκύ ποταμό όπου και ο Άι Δονάτος, υπήρχαν άρβανα. Πολλά άρβανα που μάλιστα είχαν και ονόματα, όπως “Μαζαρακαίοι”. Είχαν απιστήσει, κούρσευαν ο ένας τον άλλον και κρατούσαν τους δρόμους. Εκτός αυτού, ήθελαν να καταλάβουν και τα Γιάννενα.

Και στο χρονικό η σύνδεση των αρβάνων με τον έλεγχο των δρόμων είναι αδρή.

Ε. Από τον 15ο αιώνα ας κάνουμε ένα άλμα και ας πάμε στις αρχές του 19ου. Διαβάζουμε στην Αληπασιάδα:

(η Αληπασιάς του Χατζή Σεκρέτη είναι γραμμένη στα ελληνικά και εψάλλετο σαν ραψωδία από τον ίδιο τον Χατζή Σεκρέτη προς τέρψιν του τυράννου. Και αυτό το έπος το οφείλουμε στον Κ. Σάθα).

Αλή Πασάς:

Φωνάζει κι όλο τ' άρβανο, τους είπε: «να στρωθήτε,
Από τα τώρα κι' ομπροσθά να μ' ανακατωθήτε.
Ν' αφήσετε τα ντέτια σας και τα παλιά ζενάτια
Γιατί σας βγάζω σήμερα τα σκοτεινά σας μάτια...»

Άρβανον:

«Αμάν! Του λένε τ' άρβανο, τηράς να μας χαλάσης;
Δεφτέρι και λογαρισμό, βεζιρη, να μη πιάσης...
...Να πάμε 'μεις να κλέψουμε το ίζνι δε το δίνεις
Ακόμα και 'ς το χάλι μας εσύ δεν μας αφήνεις
Και τώρα πώς θα ζήσωμε δεν ξέρομ' οι καϋμένοι
Γιατ' ήμασταν αλλοιώτικα, βεζύρη, μαθημένοι
Και σήμερα τον λόγο σου τον έχουμε φερμάνι
Καθένας κείνο που 'ξερε σήμερα δεν το κάνει»³.

Μα ποιο είναι πάλι τούτο τ' άρβανο, που έχει ανθρώπους με τους οποίους συνομιλεί ο Αλής, τους νουθετεί, τους απειλεί, τους φοβερίζει; Πού βρίσκεται; Πρόκειται για το ίδιο εκείνο Άρβανο της Άννας της Κομνηνής; Είναι ένα από τα άρβανα της Θεσπρωτίας; Πότε γίνονται όλα αυτά και “απέχουν” τόσο από μας ώστε να τα αγνοούμε;

Το εν λόγω άρβανο δεν έχει σχέση ούτε μ' εκείνο της Δέβρης ούτε μ' εκείνα της Θεσπρωτίας. Ήταν στο Σαντζάκι του Αργυροκάστρου και μάλιστα κάπου εκεί κοντά στα κεφαλοχώρια Γαρδίκι και Χόρμωβο.

Και στέλλ' ο Μουσταφάπασας σ' την μια μεριά σ' την άλλη,
να κατεβούνε τ' Άρβανο όλοι μικροί μεγάλοι.
Κατέβηκε όλο τ' Άρβανο, Γαρδίκι και Ζουλιάταις,
Μαχμούτ Νταλιάνης έρχεται με τους Κονισπολιάταις.⁴

³ Αληπασιάδα, του Χατζή Σεκρέτη, Ιστορικά Διατριβή του Κ.Ν. Σάθα, Αθήναι, εκ του τυπογραφείου τέκνων Ανδρέα Κορομηλά, 1870 Ανατύπωση: Βιβλιοπωλείο Νότη Καραβία, σελ. 333

Στο Γαρδίκι κατοικούσαν μουσουλμάνοι (“γυρισμένοι χριστιανοί”, λέει ο Α. Μαμμόπουλος⁵) και στο Χόρμοβο, χριστιανοί. Για τους Χορμοβίτες ο Χατζή Σεχρέτης λέει:

Σ' τη μέση της Αρβανιτιάς να σηκωθούν γυρεύουν,
σ' τη μέση σ' την Αρβανιτιά κεφάλι να σηκώσουν,
μηδέ χαράτζι της Τουρκιάς θαρρεύουν να μη δώσουν,
γιατί έχουν χρόνους άπειρους κανένα δεν σαϊντίζουν,
μηδέ σπαήν σ' την πόρτα τους καθόλου δεν γνωρίζουν⁶

Και τα δύο χωριά ήρθαν, νωρίς, σε ρήξη με τον Αλή, στο Γαρδίκι, μάλιστα, ατίμασαν την Χάμκω, τη μάνα του, και τη Χαϊνίτσα, την αδελφή του. Το 1812, μετά σαράντα χρόνια, ο Αλής αποφάσισε να το χαλάσει. Είχε έρθει η ώρα της εκδίκησης. Στο συνασπισμό των οπλαρχηγών της περιοχής αναφέρεται και το άρβανο. Στην αρχή είναι στο συνασπισμό του Αλή, μετά προσχωρούν στους αντιπάλους του. Η αναφορά γίνεται σαν να πρόκειται για στρατιωτικό σώμα, χωρίς όμως τα ονόματα των αρχηγών του. Προς το τέλος γίνεται σαφές πως ο ηγέτης του αρβάνου είναι ο Άγος, γιος του Ντριζ Χασάνη. Την οργή του Αλή διαδέχεται η συγχώρηση. Όταν ο πόλεμος τελειώνει υπέρ του Αλή, ο τύραννος πέφτει σε συζητήσεις με το άρβανο και προσπαθεί να το επαναφέρει στην τάξη στα πλαίσια της πολιτικής που ο Χατζή Σεχρέτης περιγράφει ως εξής: “Αρβανιτιά και Ρούμελη νιζάμι(=τάξη) να τους δώσει”....”σ' τη δόλια την Αρβανιτιά καλό νιζάμι βάνει”...

Και μπουγιουρτιά προβόδησε σε όλους τους καζάδες
Κοντά του να κινήσουνε και μπέηδες κι' αγάδες.
Κ' οι μαυρισμένοι Τσάμιδες κι' αυτοί κοντά του πάνε.....
Και τ' Άρβανο του γύρεψαν παράδες να βοηθήσουν,
Να προβοδήσ' Αλήπασας, κ' υστέρου να κινήσουν.
Κι' Αλήπασας τους έστειλε όσα κι αν αγαπώνε,
Σε κάνα χρόνο κ' ύστερα τζεβάπι να του 'πούνε.

[σχόλιο Κων. Σάθα: Ούτω στρατολογήσας τρεις χιλιάδας λογάδων εκστρατεύει κατά Βερατίου και κατασκοπώνει εις Τόμπρο Νίκο, ένθα δεχθείς την υποταγήν των Βερατινών γράφει εις τον Ιμβραΐμ περί παραδόσεως]⁷

Κ' ένα μπουλούκι έστειλαν με τον Μπέικο Ζουλιάτη,
Να βρίσκωνται 'ς τα σύνορα με τα σπαθιά 'ς τον πλάτη.
Και πλάκωσ' όλο τ Άρβανο ς του Δέλβινου τα μέρη,
Και πάλε τής φτωχολογιάς της έφεραν κεδέρι⁸.

[σχόλιο του Κων. Σάθα: Οι Λιάπιδες (Άρβανο), ιδίως δε το Γαρδίκιον, οι Ζουλιάταις, και ο Μουσταφάς πασάς καταθορυβηθέντες εκ της υποταγής τού Αργυροκάστρου προσπαθούσι να διατηρήσωσι τον κατά του Αλή συνασπισμόν. Έν δέ τη κόμη Παληά Αυλή συνκεντρωθέντες οι σύμμαχοι ετοιμάζονται προς αντίστασιν υπό τον Μουσταφάν πασάν, τον οποίον τινές προαισθανόμενοι την επικειμένην καταστροφήν ελέγχουσιν ως πρωταίτιον, και ιδίως ο Γιάχος Μπουρμπούρης. Ο Αλής παραγγέλει εις τους εν Δελβίνω στρατοπεδεύοντας Σεϊκόμπην, και Μαχμούτ Σιαμέτην, ως και εις τους Χασάν

⁴ ο.π., σελ 241

⁵ Αλεξάνδρου Χ. Μαμμόπουλου, Ήπειρος, Β' τόμος, 1961-1964 Ο Α.Χ.Μ., παραθέτει δύο λέξεις για τον εξισλαμισμό των Ηπειρωτών: ρωμιογύριστοι ή ρωμιογυρισματα και ρωμιοκουνάριστοι, δηλ. Εκείνοι που γαλουχήθηκαν στην κούνια ως ρωμιοί και μετά έγιναν μουσουλμάνοι. Ο Μαμμόπουλος εντοπίζει το άρβανο στην περιοχή του Κουρβουλεσιού της Λιαμπουργιάς.

⁶ Χατζή Σεχρέτη, Αληπασιάς, ο.π., σελ 161

⁷ ο.π., σελ 302

⁸ ο.π., σελ 310

Τζεπάρη, Μάλιον Μέτζαν, και Χασάν Μοχρίτσαν να εφορηήσωσιν αμέσως κατά των εχθρών.]⁹

Σηκώθηκε τ' ασκέρι του και πλειό καιρό δεν χάνει,
Και βγήκ' από το Δέλβινο σαν σύγνεφο και πάνει,
Και πλάκωσε 'ς την Παληαυλή και ρίχν' ένα χαλάζι,
Που σιάστις' όλο τ' Άρβανο και που 'ναι δεν σκαμπάζει.
Μόνος ο Μουσταφάπασας πιάσθη από ντουφέκι,
Και βάσταξε τον πόλεμο ταχμίν' ένα τζερέκι¹⁰.
Κί οι άλλοι οι αποδέλοιποι εγύρισαν τους πλάταις,
Ευπόλυτοι, ξεσκούφωτοι, και μπήκαν 'ς τους Ζιουλιάταις.
Την σκοτεινή την Παληαυλή την έκαμάνε γιάμα,
Που δεν το θάρρευαν ποτέ να ιδούνε τέτοιο πράμα.
Το βιο το Δελβινιώτικο που 'χαν κουβαλισμένο,
Το αίμα της φτωχολογιάς αυτοί τό 'χουν παρμένο.
Το μαυρισμένο τ' Άρβανο βγαίνει και δεν τηράει,
Κί αυτό το μαύρο σύγνεφο από κοντά τους πάει
Φεύγει κί ο Μουσταφάπασας με τον Σελίμ αντάμα,
Και λέν' ένας του άλλουνα, αυτό τό 'χανε γράμμα.
Η μοίρα τους τους έγγραφε αυτοί να χαλασθούνε,
Και 'ς τό Γαρδίκι βάνουνε βουλή να φυλαχθούνε.
Ο Μάλιο Μέτζας πρόφθασε με τον Χασάν Μοχρίτζα,
Πήραν Κοπάτζιο και Βεργιό και πήγαν 'ς την Σκορφίτζα.
Τ' ασκέρ' από την Παλαυλή πηγαίνουν 'ς τους Ζιουλιάταις,
Και τρόμαξ' όλο τ' Άρβανο και πήραν μαύραις στράταις.
Ο Άγος ο περήφανος, ο γυιός του Ντριζ Χασάνη,
Γυρεύει τρύπα να χωθή να μή 'ναι 'ς το μειδάνι.
Αλήπασας εθάρρευε πως είχανε δουφέκι,
Για τούτο τους προβόδησε περίσσιο ασκέρ' άπέκει.
Κί αυτοί δουφέκι δεν έχουν καθόλου οι μαυρισμένοι,
Γιατ' ήταν τον παληό καιρό με σπάρτα τυλιγμένοι.
Και κουναριούνταν 'ς τόν ντουνιά με σπάρτα, με μπερούτζαις.
Και βγαίνουνε 'ς τον πόλεμο αυτοί με ταις αγκούτσαις.
Αυτοί μιά τέχνη ξέρουνε, την νύκτα να παλέψουν,
Την νύκτα κάνα πρόβατο να πάνουν να το κλέψουν.

[σχόλιο του Κων. Σάθα: Ούτω καταστραφέντες οι Λιάπιδες καθικετεύουσι τον Αλήν προς συγχώρησιν, υποσχόμενοι δουλικήν υπακοήν' αλλ' ό θηριώδης ούτος Φάλαρις απορρίπτει την ικεσίαν, λέγων:]

Εγώ ραγιάδες χόρτασα, ραγιάδες πλειό δεν θέλω,
Στα Γιάννενα μη μώρχεσθε, αυτό σάς παραγγέλω.

[Σχόλιο Κ.Σ.: Ο Μουρτέζαγας έρχεται και καθικετεύει τον άγριον βεζίρην ίνα συγχωρήσει τον Άγον Ντριζ Χασάνιν, λέγων :]

Ο Άγος παλαβώθηκε, αφέντη μου βεζίρη,
Κ' η γνώσι του εσκόρπισε κείνου του μαυρομοίρη.
Και του ζουρλού το φταιξιμο 'ς εμάς να το χαρίσεις..

⁹ ο.π., σελ. 313

¹⁰ ταχμίν' ένα τζερέκι=ίσα με ένα τέταρτο της ώρας

[σχόλιο του Κ.Σ.: Ο Αλής καμφθείς εκ των παρακλήσεων συγχωρεί αυτόν, και διατάξας να προσαχθεί ενώπιον του ερωτά περί των δυνάμεων και των σκοπών των υπολειπομένων εχθρών. Πάντα τ' ανωτέρω αναλυτικώς εκτεθειμένα διηγούμενος ο Χατζή Σεχρέτης εν στίχοις τρισχιλίοις και εκατόν είκοσιν δύο, εξιστορεί την θλιβεράν των Γαρδικιωτών καταστροφήν, ως εξής:]¹¹

IV

Γενικά συμπεράσματα:

Το **άρβανον**, στην αρχική του μεσαιωνική έννοια, δεν σημαίνει πόλη ή μία συγκεκριμένη περιοχή, δεν είναι δηλαδή τοπωνύμιο. Εξ ου και η αμηχανία των ιστορικών να προσδιορίσουν τη θέση. Αμηχανία που αβγαταίνει όταν βρίσκονται μπροστά στον πληθυντικό αριθμό: **άρβανα**!

Άρβανο ήταν ο τόπος όπου κάθε φορά εγκαθίσταντο οι Αρβανίτες! Ήταν ο τόπος που στρατοπέδευαν και οχυρώνονταν. Εκεί όπου έβαζαν τις οικογένειες τους και τους εδικούς τους, τα εφόδια και τις προμήθειές τους. Λεγόντουσαν και κατούντια αλλά και κατούνες. Γι' αυτό και οι λίγες αφηγήσεις δεν κατατάσσουν τα άρβανα ούτε στις πόλεις ούτε στα πολίχνια. Είναι κάτι πέρα και έξω από τους συνήθεις οικισμούς. Η λέξη "άρβανο" σημαίνει και τον τόπο αλλά και τους ανθρώπους του. Γι' αυτό και ο Χατζή Σεχρέτης εναλλάσσει τον ενικό και τον πληθυντικό...

Αλή Πασάς:

Φωνάζει κι όλο τ' άρβανο, τους είπε: «να στρωθήτε,
Από τα τώρα κι' ομπροσθά να μ' ανακατωθήτε.
Ν' αφήσετε τα ντέτια σας και τα παλιά ζενάτια
Γιατί σας βγάζω σήμερα τα σκοτεινά σας μάτια...»

Άρβανον:

«Αμάν! Του λένε τ' άρβανο, τηράς να μας χαλάσης;
Δεφτέρει και λογαρισμό, βεζίρη, να μη πιάσης...»

Η εγκατάσταση δεν πρέπει να θεωρηθεί "νομαδική" γιατί δεν διαρκούσε μερικούς μήνες αλλά μερικά χρόνια. Συν τω χρόνω τα άρβανα γίνονταν μόνιμες εγκαταστάσεις. Συνήθως ήταν πάνω σε δρόμους ή κοντά σε στρατηγικής σημασίας "στόχους". Τέτοια άρβανα είναι το Σούλι, τα χωριά μας στη Βοιωτία, στην Εύβοια, στο Μοριά, αλλά και τα αρβανιτοχώρια στα νησιά μας, στην Άνδρο, στην Τήνο, στην Κάσο, στην Ίο, είναι τα ίδια τα νησιά Ύδρα, Σπέτσες, Αίγινα, Σαλαμίνα, Πόρος, Λιάπηδες πολεμούν και πεθαίνουν στον Ψαρών την ολόμαυρη ράχη, ενώ μια Παναγία Αρβανίτισσα βρίσκεται στη Χίο. Όπου υπήρχαν Αρβανίτες, άνθρωποι δηλαδή των αρβάνων, υπήρχαν και άρβανα. Είναι κάτι σαν τα τσελιγκάτα. Πάνε μαζί με τους ανθρώπους τους και οι άνθρωποί τους τα φέρουν πάντοτε μαζί. Εξ ου και η σύγχυση των ιστορικών που θεωρούν τους Αρβανίτες "νομαδικό" ή "ημινομαδικό" λαό.

Σε όλες τις αφηγήσεις οι αναφορές γίνονται σε άρβανο, άρβανα, Αρβανίτες. Πολλές φορές το ρο γίνεται λάμδα. Πουθενά δεν υπάρχουν οι λέξεις "σκιπιτάρ" και "σκιπερί". Η λέξη που χρησιμοποιείται από τον μεσαίωνα μέχρι και το τέλος του 19ου αιώνα, για να περιγράψει το πλήθος των Αρβανιτών είναι "Αρβανιτιά" (αρβ=Αρμπερί)

"ωι Μορέ ωι Αρμπερί" λέει ο Θρήνος της Κορώνης.

¹¹

σελ. 314-315

Στην περίπτωση του Χατζή Σεχρέτη και ενώ έχει επέλθει ήδη το “διαζύγιο” ανάμεσα στους Αρβανίτες οπότε και τα ονόματα έχουν διαφοροποιησει τη σημασία τους, “Αρβανιτιά” σημαίνει και το έδαφος της Ηπείρου.

Ένα απ' αυτά τα άρβανα, το Άρβανο της Δέβρης, ξεχώρισε και έμεινε στην ιστορία ως το ένα και μοναδικό γιατί με αυτό ασχολήθηκε η μεγάλη Άννα Κομνηνή, στην αρχή, και ο Γεώργιος Ακροπολίτης, στη συνέχεια. Η αναφορά των συγγραφέων αυτών στο Άρβανο ήταν εύκολα προσβάσιμη από τους επιπόλαιους μελετητές, στην αρχή, και στους δόλιους “ερευνητές”, στη συνέχεια, που πάσχιζαν να θεμελιώσουν το κατασκευασμένο σκιπητάριο έθνος σε όσο γίνεται παλαιότερες ιστορικές αναφορές. Βασικό ρόλο για να επικρατήσουν οι κάθε είδους πλάνες, τόσο οι αφελείς όσο και οι εκ του πονηρού, έπαιξε και παίζει η λαθεμένη αντίληψη για το τι είναι αυτό που κάνει Έλληνες τους Αρβανίτες.

Όταν άλλαζαν οι ιστορικές συνθήκες, η οικονομία, η πολιτική, άλλαζαν και οι δρόμοι άλλαζαν και οι στρατηγικοί στόχοι. Μαζί άλλαζαν και οι σχέσεις των Αρβανιτών με την εξουσία. Ιδιαίτερα, μετά την πτώση της Βασιλεύουσας, «τα λείψανα του στρατού του βασιλείου μας», όπως τους αποκαλεί ο Νικόλαος Κασομούλης, διχοτομούνται. Άλλοι προσχωρούν στο ευ ζην της Βενετίας και γίνονται εκεί οι πρόμαχοί του. Αποκτούν δόξα, τιμές, χρήματα και μια κάποια πατριδα. Ποτέ, ως τα σήμερα ακόμη, δεν ξεχνούν την Ελλάδα και τον όμορφο Μοριά...ω ε μπούκουρα Μορέ!!!

Κι αυτοί που μένουν, διχοτομούνται ξανά. Για την ακρίβεια, διχάζονται!

Κάποιοι Αρβανίτες, με τη βία στην αρχή και με το δέλεαρ της εξουσίας και του πλούτου μετά, ωθούνται στον εξισλαμισμό. Γίνεται και στους Αρβανίτες αυτό που γίνεται παντού όπου υπάρχουν σκλαβωμένοι Έλληνες. Από Στρατιώτες γίνονται Σπα(χ)ήδες και Ακιντζήδες, Τούρκοι τιμαριούχοι που έχουν “δικαιώματα” πάνω στα κεφάλια, στο βιος, στα σπίτια, των μέχρι πριν λίγο όμαιμων και ομόγλωσσων και ομόθρησκων αδερφών.. Γι' αυτό το άρβανο του Χατζή Σεχρέτη, ο Κων. Σάθας το ταυτίζει με την Λια(μ)πουριά που εξώμοσε σε μεγάλο βαθμό. Έγιναν τόσο ίδιοι με τον κατακτητή που δεν ξεχώριζαν πια σε τίποτα.

Τούρκεψαν, κατά το κοινώς λεγόμενο! Βάδισαν μαζί του μέχρι τέλους και όταν είδαν τον χαμό τους μέσα στον όλεθρο της αυτοκρατορίας, τελευταίοι απ' όλους τους λαούς της περιοχής, ξεκίνησαν να φτιάσουν κράτος...Αυτοπροσδιορίστηκαν όχι ως “Αλβανοί” αλλά ως Σπιπητάροι. Τη χώρα τους την είπαν Σκιπερία. Γι' αυτό, στην αρχή της ομιλίας, έκανα λόγο για ανύπαρκτη “Αλβανία” και ανύπαρκτους “Αλβανούς”.

Άλλοι Αρβανίτες μένουν στα δερβένια τους αποσπώντας έναν έντιμο, κυριολεκτικά, συμβιβασμό από το δεσποτικό πολίτευμα της Τουρκίας. Γίνονται Αρματολοί και όταν τα σπάνε με την εξουσία, γίνονται Κλέφτες! Κρατάνε την Ανεξαρτησία τους, την Πίστη τους, τη Γη τους. Πληρώνουν έναν συμβολικό φόρο στον τύραννο.

Άμποτες να σας παρουσιάσω τον τρόπο με τον οποίο ζούσαν φυλάττοντας δερβένια. Ένα παράδειγμα θα σας πω τώρα: ήταν τόσο σίγουροι για την ασφάλεια που παρείχαν στον ταξιδιώτη ώστε, για κάθε απώλεια, τον αποζημιώναν “το ένα, χίλια”! Αν και ήταν με το όπλο “παρά πόδα”, αν και έδωσαν το “παρών” τους σε όλα τα κινήματα -κάπου είκοσι τον αριθμό όπως τα παρουσιάζει ο Κρέμος στο χρονολόγιο που δημοσιεύεται στο Παράρτημα- συν τω χρόνω, οι Φτωχοί Στρατιώτες ....αγροτοποιούνται¹². Χάνουν το ευ ζην και μένουν στο ζην. Τα κατούντια τους δεν είναι πια έμπεδα και

¹² Ενδεικτικό για το πώς μπορεί να χαθεί η αρβανιτικότητα ή και να κερδηθεί είναι το παρακάτω απόσπασμα από το διήγημα του Αλεξ. Παπαδιαμάντη, “Τα δύο τέρατα”.

«-Τώρα να ιδής, μου είπεν ο καπετάν Ρούσσος, άμα εξήλθομεν νύκτα εκ της οικίας του γερο-Αποστολίδη του πενθερού του' τώρα να ιδής τι θα πη καπετάν Σταμάτης Κορδάς' ας τον έχης και μπάρμπα, δεν τον ξέρεις' ημείς οι θαλασσινοί γνωριζόμεθα, βλέπεις, καλά. Με μανέλα το κεφάλι του δεν γυρίζει, με εργάτη, μέ βίντσι, με μάγγανο, με ό,τι θέλεις.

-Τότε, τι πάμε; είπα εγώ.

-Πάμε, γιατί μας έστειλαν, και για να ιδούμε τον μπαρμπα-Σταμάτη στο σπίτι του, στην χειμωνιάτικη την κάμαρα που

στρατόπεδα και προμαχώνες μιας Ελεύθερης Πολιτείας. Είναι μικροί αγροτικοί συνοικισμοί στις "άκρες" ενός ωκεανού βίας, αυθαιρεσία και ραγιαδισμού.

Όμως ο καιρός ωρίμασε και πάλι. Η Αρβανιτιά φαίνεται πως αφυπνίζεται. Αναζητάει την αυτογνωσία της, αναθιβάλλει το ένδοξο παρελθόν της. Οι Στρατιώτες φυτρώνουν αρματωμένοι μέσα από την οργωμένη γης όπως οι Σπαρτοί του Κάδμου! Εχίωνες, Ουδαίοι, Υπερήνωρες, Πέλωρες μα πάνω απ' όλα Χθόνιοι! Είναι εκείνοι- είμαστε εμείς- που επιβίωσαν των εμφυλίων πολέμων. Ετούτοι όμως, σε αντίθεση με τους Καδμείους πολεμιστές, έχουν κι άλογα...σαν μικροί Αγιώργηδες! ...η τρουμπέτα τους βαράει "γιουρούσι"!

- «Περί μεν Ευρώπης μη πολυπραγμωνείν...**κτίζειν πόλιν**»...«μια Ελλάδα της Τιμής της Λευτεριάς, λυτρωμένη από κάθε ξενική εξάρτηση, με έναν πραγματικά ελληνικό πολιτισμό»!

Ένα ακόμα γιουρούσι, ακόμη μια εθνική παλιγγενεσία, μέσα στην "καρδιά" της ορδής που πλάκωσε για να μας χαλάσει!

Για να ολοκληρωθεί, αυτή τη φορά, εκείνο που έμεινε μισό την άλλη...και από τον Ρήγα στους Δροσουλίτες, από τη Ήπειρο στον Μοριά κι απ' το σκοτάδι στη Λευτεριά, να βρουν ανάπαυση οι ένδοξοι νεκροί της Ελευθερίας!

Κι εμείς, τα παιδιά και τα εγγόνια μας, να ζήσουμε σε μια **Κοινότητα Προσώπων, σε ένα Έθνος Κοινοτήτων, σε μια Κοινότητα Εθνών! Έθνος Κοινοτήτων, σε μια Κοινότητα Εθνών! Έθνος Κοινοτήτων, σε μια Κοινότητα Εθνών!**

έχει σχεδιασμένην μ' ένα караβόπανο. Θα ιδής τη σερβέτα, το σαρίκι που φορεί στο κεφάλι του, σαν Τούρκος θα ιδής τα μουστάκια του, που είναι σαν δύο χονδρά αγκίστρια, από κείνα που πιάνουν τους ορφούς τον τράχηλόν του, τα μπράτσα του, τα ποδάκια του, όλα γυμνά' και θ' ακούσης πως σκέπτεται και πως μιλεί ο μπαρμπα-Σταμάτης. Όταν ήτον νέος, επήρε σύντροφον στο καϊκι έναν Ποριώτην ή Κρανιδιώτην, επίτηδες δια να εξαλβανισθή πλησίον του' και τώρα ήη γλώσσα του, ο τρόπος του, η συμπεριφορά του, όλα είναι αρβανίτικα».